

חדשות מדע וסביבה פני הארץ

חיים חדשים למחצבות הנטושות

שני פרויקטים בסמוך לראש העין ובקיסריה מדגימים כיצד אפשר להפוך מחצבות נטושות שהיו למפגע סביבתי, לאתרי טבע ופנאי

שמור

19:30 21.12.2016

צפריר רינת | עקוב באתר התראות במייל

בור חציבה שהפך לבריכת חורף במחצבות מגדל צדק, בשבוע שעבר. ברקע העיר ראש העין ושטחי חציבה. הערימה באמצע הבריכה מכילה צמחי מים שהועתקו למקום מאזור נחל הירקון
צילום: צפריר רינת

הפיתוח הנרחב של יישובים בישראל במשך השנים חייב הפעלת מאות מחצבות אבן וכורכר, והן הותרו מורשת עגומה של פצעים עמוקים בנוף. חלקן היו למוקד משיכה למשליכי פסולת פיראטים, ברבים מהם משגשגת אוכלוסייה של מינים פולשים של צומח, הדוחקים את הצמחייה המקומית.

I

קריאת זן

משימת ריפוי הנוף של מחצבות נטושות הוטלה לפני כ-40 שנה על הקרן הממשלתית לשיקום מחצבות. תקציבה מבוסס על כסף שבעלי מחצבות מחויבים על פי חוק להפריש למטרה זו, ונצברו בה כבר מאות מיליוני שקלים, אך בשנה שעברה, למשל, היא הוציאה שבעה מיליון שקל בלבד על פעילות שוטפת. מזכיר הקרן, צבי זיו, מסביר, שאחד החסמים העיקריים בפני פעילות שיקום אינטנסיבית הוא, שפעמים רבות קשה מאוד למצוא גוף המוכן להתחייב לנהל ולתחזק את השטח לאחר שיקומו. לדבריו, אחת הדרכים היעילות לפתור בעיה זו, ולעודד שיקום מחצבות, היא יצירת זיקה בין שטח המחצבה ליישובים ולערים הסמוכים לו, כך שהוא ייהפך למשאב נוף, טבע ופנאי המשרת את תושבי האזור.

דוגמה לפרויקט מזה היא מחצבות נטושות הנמצאות בתוך הגן הלאומי מגדל צדק, הצמוד לראש העין. "אלו המחצבות שמהן הפיקו את חומר הגלם לבניית הערים במישור החוף", מציין זיו. גורמי התכנון החליטו, שבמקביל להקמת שכונות חדשות במזרח ראש העין, יושלם במקום פארק לתושבים. בשנים הקרובות ישוקם האתר על ידי הקרן לשיקום מחצבות בשיתוף עם רשות הטבע והגנים, בהשקעה של 60 מיליון שקל מתקציב הקרן וממקורות נוספים. העובדה שהמחצבות נמצאות בשטח של גן לאומי היא ערובה לכך, שיהיה מי שימשיך להיות אחראי לשטח המשוקם.

לדברי עמי לזר, מנהל מרחב ברשות הטבע והגנים, עודפי העפר של אתרי הבנייה בשכונות החדשות ישמשו לשחזור הטופוגרפיה הטבעית של השטחים שנחצבו. אתרי הבנייה נמצאים באזור שבעבר היתה בו צמחייה טבעית עשירה. שכבת הקרקע העליונה של אתרים אלה הועברה לגן הלאומי ופוזרה בכמה מוקדים. היא מכילה זרעים, בצלים ופקעות של צמחי בר, ואלה אמורים לחדש את צמיחתם באתר החדש. "מבחינתנו, הקרקע הזאת היא בנק זרעים", אומר אורי סולימני, פקח מטעם רשות הטבע והגנים בגן הלאומי.

[עוד כתבות בנושא](#)

- מחצבת אבן נטושה בבאר שבע תהפך לפארק 03.01.2016

הגן הלאומי כולו ייהפך בעתיד לשילוב של פארק למבקרים, הכולל שטחי מסחר (מסעדות ובתי קפה) בהיקף מצומצם, ושטח טבעי שבו יוכלו להתקיים מינים רבים של חיות בר. בשולי הגן חיה להקת צבאים, ובתוכו ניתן לראות שפנים המדלגים בין הסלעים וכן עופות רבים, חזירי בר ותנים. במעטפת החיצונית של השטחים המשוקמים תיבנה בשנתיים הבאות טיילת, שתשמש את תושבי ראש העין ותאפשר להם גישה נוחה אל יתר השטחים בגן הלאומי. כמו כן ייסלל שביל אופניים, שיקיף את שטחי המחצבות.

כמה מהשטחים במקום היו לאתרי פסולת עם השנים. הפסולת פונתה משני מוקדים, אבל יש עדיין צורך לפנות אתר גדול שאליו הושלכה בעבר פסולת של פתח תקוה וראש העין. כמה בורות חציבה תוכננו מחדש כבריכות חורף. רשות הטבע והגנים הביאה מבריכת מים בירקון צמחייה האמורה להתפתח בבריכות החדשות, ולהפוך אותן לאחד המוקדים החשובים של השטח המשוקם.

בקיסריה יש דוגמה נוספת לקשר בין שיקום מחצבות לאזורי מגורים. מחצבת כורכר במקום, בשטח של כמה עשרות דונמים, נהפכה גם היא לאתר פסולת. המחצבה שוקמה באחרונה בצמוד לשכונת מגורים חדשה. משרד אדריכלי הנוף צורנמל־טורנר תיכנן את השטח המשוקם כפארק קטן, שבו דשא עמיד לתנאי יובש, והשתמר בו באופן מרשים מצוק שנשאר בדופן המחצבה. הפארק הקטן, שפוזרו בו ספסלים, ישמש את תושבי השכונה. הוא גם יאפשר גישה נוחה לגבעות החול הסמוכות, שבהן אפשר ללכת עד לחוף הים.

צילום: הקרן לשיקום מחצבות

מחצבת הכורכר בקיסריה, לפני השיקום

צילום: הקרן לשיקום מחצבות

מחצבת הכורכר בקיסריה, אחרי השיקום. המצוק שנשאר בדופן המחצבה השתמר באופן מרשים

הגוף שידאג לניהול השוטף ולתחזוקת השטח הוא החברה לפיתוח קיסריה. החברה גם יזמה את הקמת השכונה החדשה, שיש בה 240 מגרשים המיועדים לבנייה. כמו בראש העין, גם בקיסריה נבנו שטחי המגורים על חשבון שטח טבעי, במקרה זה החולות, ששטחם הולך ומצטמק ככל שקיסריה מתרחבת. בעוד בראש העין הוקרב השטח הטבעי למען שכונות מגורים צפופות, במקרה של קיסריה הוא הוקרב לטובת בנייה צמודת קרקע, שבה כמובן ניצול הקרקע למגורים יעיל פחות. אבל זה כבר לא התפקיד של הקרן לשיקום מחצבות. הקרן הביאה לכך, שגם במקרה הזה, מחצבה שהיתה למפגע סביבתי נהפכת לאתר ביקורים. האתר מאפשר היכרות עם מצוקי הכורכר, שהם בלא ספק אחת מצורות הנוף המרתקות ברצועת החוף של ישראל.